

Др Вишња Ранђеловић, доценткиња
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
Др Снежана Соковић, редовна професорка
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УДК: 343.7:726.821

DOI: 10.46793/DCP23.255R

КРИВИЧНО-ПРАВНА ЗАШТИТА ГРОБА

Сажетак: Кривично дело повреде гроба сврстано је у домаћем кривичном законодавству у групу кривичних дела против јавног реда и мира мада је јасно да, у смислу уважавања антрополошки дубоко укорененог поштовања према мртвима и с обзиром на поштовање традиционалних вредности и верских ставова грађана, ово кривично дело има много комплекснији контекст и не представља само чин непоштовања јавног реда и мира. Свака повреда гроба повлачи и повреду религијских, обичајних, верских и моралних норми због чега (за разлику од велике већине других кривичних дела) укључује и друге врло ефикасне облике неформалне контроле понашања. С обзиром на супсидијарни карактер кривично правне заштите (*ultima ratio*) поставља се питање да ли је потребна и кривично правна заштита гроба. У раду се разматра оправданост кривично-правне заштите гроба и њене позитивно-правне карактеристике, анализира постојећа инкриминација у смисли предлога *de lege ferenda*, а у посебном делу рада су приказани резултати истраживања судске праксе у погледу овог кривичног дела, као и компарација са ранијим истраживањима.

Кључне речи: кривичноправна заштита, инкриминација, гроб, гробно место.

1. Скрнављење гроба – антрополошко- правни осврт

Право на достојну сахрану и гроб¹ и дубоко поштовање према мртвима јесте карактеристика и савремене и свих прошлих цивилизација и манифестује се кроз бројне сложене религиозне или традиционалне ритуале. Мртвима се

¹ Тако у познатој старогрчкој класичној трагедији "Антигона" (Софокле) Креонт, краљ Тебе, забрањује сахрану Полиника, "да му гроб нико не справи и не ожали", верујући да је тако праведно јер је Полиник покушао да своме брату Етеоклеу насилно преузме престо. Сестра Антигона није спремна да се одупре "божанским законима и сестринској љубави" и прихвати забрану оплакивања и сахране брата и радије умире "него да допусти да пси резнесу тело њеног брата".

подижу споменици а сећање се одржава генерацијама одговарајућим обичајним и верским радњама. Суштински људи осећају да је друштво на неки начин састављено и од мртвих и од живих и да је смрт "мењање живота", па су и мртви исто толико значајни и потребни као и живи. На индивидуалном плану "присуство" мртвих је одговор на љубав и сећање преживелих. Гроб драге особе се посећује са посебним емоцијама, а гробнице одржавају успомене и сећања, умрлима доносе неку врсту бесмртности, а живе подсећају да (земаљски) живот није вечан. На колективном плану обитавање мртвих је, не само друга страна друштва живих, него и његова друга, ванвременска слика. Мртви су прошли тренутке промене, а споменици и гробнице су видљиви знаци трајности њиховог пребивалишта.²

Тако гробља и гробнице повезују свет живих и мртвих, али истовремено поуздано и јасно одржавају и одвојеност ова два света, и зато су одувек били изузетно важни и за појединца и за колективитет.

Прве облике регулисане правне заштите гроба и гробница познају најстарији правни системи. Скрнављење гроба је пратила оштра казнена политика како због посебног поштовања према мртвима који су улазили у ред кућних божанстава, тако и због тога што су гробнице често биле на мети лопова јер су, због паганског веровања у загробни живот, заједно са покојником у гробницу полагаани бројни предмети и драгоцености. Ствари посвећене култу мртвих (*res religiosae*), међу којима су најважнија гробна места, у римском праву су биле посебно правно регулисане као ствари изузете из правног промета по божанским законима (*res extra commercium divini iuris*). Сама гробница и гробно место могли су бити у правном промету али само до сахране. Уношењем тела умрлог у гробницу и постављањем надгробног споменика они постају *res extra commercium*. И када је неко сахрањен бесправно на туђем земљишту или у туђој гробници то место постаје *locum religiosum* и власник није имао право да га уклони и оскраниви гроб, једино је прекршилац био у обавези да плати новчану казну.³ Као *crimen violatio sepulcri* кажњаване су различите радње повреде гроба (отварање гробнице, крађа ствари, одношење делова гробнице) високом новчаном глобом, а у тежим случајевима (вађење тела из гробнице, употреба оружја) и смртном казном. Судски поступак је покретао титулар *ius sepulcri* посебном *actio sepulcri violati*, а могао је то да учини и било који римски грађанин употребом *actio popularis*, уколико сам титулар не покрене поступак.⁴ Каснија регулисање правне заштита гроба и гробница темеље се на тековини римског права са утицајем

² Аријес, Ф., *Есеји о историји смрти на западу*, Београд, 1989, стр. 62.

³ Станојевић, О., *Римско право*, Београд, 1986, стр. 162.; Станковић, Е., Владетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2020, стр. 230.

⁴ Berger, A., *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, vol. 43., Philadelphia, 1991. repr., стр. 764.

канонског права.⁵ Хришћанска црква је од најранијих времена штитила гробља која су постајала "света места" молитвом и посебним обредом. У случају скрнављења гроба морао се обновити црквени обред благосиљања, а сама крађа из гробница и повреда гроба је канонски увек представљала велики грех, грех посебне тежине у случају премећања закопаног тела. Држава као "браниоц и помагач цркве" временом укључује кривична дела против вере у систем световног законодавства и пружа цркви "световну руку" и за извршавање казни одређених у црквеним законима.⁶ Обесвећење гроба је, поред канонских, временом инкриминисано и световним законима и санкционисано најстрожим световним санкцијама, смртном казном за оружену пљачку гробова, телесном казном одсецања руке за пљачку мртвог тела у гробници, високом глобом за крађу камена са гробова.⁷

2. Савремена кривично-правна заштита гроба – основне карактеристике

Кривично-правна заштита гроба јесте универзално позната и призната и у савременим кривично-правним системима и темељи се на принципима правне заштите гроба утемељене у старим правним системима. Мотиви за вршење кривичних дела скрнављења гроба данас, као и у ранијим временима, могу бити врло различити. Одношење делова надгробних спомен обележја и одузимање вредних предмета и новца из гробнице често је мотивисано прибављањем противправне имовинске користи. Уништење и оштећење спомен обележја врши се и из личне нетрпељивости према покојнику и његовој породици, или због религијске, националне, верске или расне нетрпељивости, а може представљати и акт вандализма без додатних мотива. Одузимање предмета са гробнице или из гробног места и скрнављење и одношење посмртних остатака могу бити део окултних ритуала. Посебне инкриминације заштите гроба задржане су и у савременим правним системима, предвиђене су најчешће у групи кривичних дела против јавног реда и мира или у групи кривичних дела против вере и запређене су неупоредиви блажим кривичним санкцијама у односу на раније периоде.

Кривично дело повреде гроба сврстано је у домаћем кривичном законодавству у групу кривичних дела против јавног реда и мира мада је јасно да, у смислу уважавања антрополошки дубоко укорененог поштовања према

⁵ Notari, T., *The State of Facts of Robbing of a Grave in Early Medieval German Laws*, Acta Juridica Hungarica, 53/3, 2012, стр. 236–254.

⁶ Тарановски, Т., *Историја српског права у Немањинској држави*, Београд, 1996, стр. 476.

⁷ Павловић, М., *Развитак права*, Крагујевац, 2018, стр. 87; Чворовић, З., *Право и православље*, Београд, 2021, стр. 153-156.; Чворовић, З., *Упоредни поглед на кривична дела против вере у Душановом Законику и Саборном Уложенију Цара Алексеја Михаиловича*, Византијско-словенска читенија, ур. Д. Бајовић, 2018, стр. 153-168.

мртвима и с обзиром на поштовање традиционалних вредности и верских ставова грађана, ово кривично дело има много комплекснији контекст и не представља само чин непоштовања јавног реда и мира. Ипак, ово решење се чини оправданим јер је поштовање мртвих, њихових гробова и гробница, универзално прихваћена цивилизацијска тековина уткана у поредак јавног реда и мира. Јавни поредак усклађеног стања међусобних односа грађана и њиховог понашања на јавном месту захтева, између осталог, укључује и однос поштовања према миру покојних лица.

Мада се у судској пракси кривично дело повреде гроба не појављује често, јавност показује велико интересовање за сваку повреду мира покојних лица и исказује јасан и спонтан став неподељене осуде и неодобравања сваког таквог чина, што није случај са највећим бројем других кривичних дела.⁸ Познато је да правни, а нарочито кривично-правни системи не представљају одлучујуће и најефикасније механизме контроле понашања. Социјални поредак у људским заједницама се успоставља кроз различите "кругове одговорности". Најшири круг чине моралне и друге норме које одређена понашања означавају као зло па их стога не треба чинити. За оне учиниоце којима морал није препрека, од вршења кривичних дела их може одвратити професионална, јавна и/или политичка одговорност која их суочава са ризиком уништења сопственог социјалног статуса. У случају да се и овај ризик не перципира као одвраћајући, активирају се механизми правне одговорности (на пример, накнада штете) у оквиру којих механизам кривичноправне одговорности представља последњи круг одговорности.⁹ С обзиром да је последњи круг одговорности строго формалног карактера (подразумева строго дефинисану процедуру и услове под којима се активира) и најужи, веровање да све што угрожава појединачне, групне или опште интересе треба да буде инкриминисано и процесуирано није основано. Кругови одговорности који претходе правној, а посебно кривичноправној одговорности, ефикасније и прецизније контролишу врло широк круг понашања непожељних за суживот у одређеном социјалном поретку.

⁸ У односу на одређене врсте криминалитета грађани показују виши ниво толеранције, као и што су спремни да поједина кривична дела релативизују и налазе оправдање за учиниоца. Док насилнички криминалитет грађане плаши и чини несугурним, у односу на имовински криминалитет грађани показују виши ниво толеранције, што се објашњава с јдне стране чињеницом да им таква кривична дела и нису тако страна с обзиром да истраживања тамне бројке криминалитета показују да је велики број грађана учинио бар једно (лакше) имовинско кривично дело (крађа, утаја, утаја пореза и слично). Упоредо са тим, грађани имају утисак и да имовински криминалитет најчешће никога не погађа изизетно тешко јер је имовина углавном осигурана, а велики послови се и иначе не могу водити без ризика. Sigel, L. J., *Criminology*, Belmont, 2005, стр. 364.

⁹ Игњатовић, Ђ., *Криминологија*, Београд, 2019, стр. 204.

Када је у питању кривично дело повреде гроба посебно је јасно да свака радња повреде гроба и свака радња нарушавања мира покојних лица повлачи и повреду религијских, обичајних, верских и моралних норми које су антрополошки засноване и имају универзални карактер и у контексту различитих временских, просторних и културолошких чиниоца и као такве искључују сваку релативизацију овог понашања као недозвољеног и неприхватљивог. Како понашања кроз која се испољава ово кривично дело, за разлику од велике већине других кривичних дела, укључују све друге претходне кругове одговорности и друге облике неформалне контроле понашања, поставља се питање које су то околности под којима се ипак врше ова кривична дела, ко су њихови учиниоци као лица "отпорна" на све друге видове одговорности и шта их мотивише на радње којима се крше сви видови одговорности. Коначно, с обзиром на супсидијарни карактер кривично правне заштите (*ultima ratio*), поставља се питање да ли је потребна и кривично правна заштита гроба.

3. Инкриминација повреде гроба у домаћем кривичном законодавству

Кривично дело повреде гроба у домаћем кривичном законодавству (чл. 354. КЗ) има два облика, која се међусобно разликују по објекту радње, а делимично и по радњи извршења. Први облик чини онај ко неовлашћено прекопа, разруши, оштети или грубо повреди гроб или друго место у којем се умрли сахрањују. Радња извршења је прописана алтернативно и може се састојати у прекопавању, разрушавању, оштећењу или грубој повреди. Прекопавање подразумева уништење нечијег гроба на тај начин што се гроб разваљује,¹⁰ у смислу његовог ископавања, раскопавања, затрпавања, насипања. Рушење и оштећење је могуће на оним гробовима који имају надгробне плоче или сазидане гробнице или ограду, па се приликом рушења ова обележја уништавају, док се код оштећења обележјима наноси мања или већа штета.¹¹ Прве три радње су јасно одређене, док је четврта прописана у форми генералне клаузуле чиме је остављено судској пракси да у сваком конкретном случају одреди да ли груба повреда постоји или не. Исписивање графита на гробу, у зависности од његове садржине, значења, коришћених симбола, може бити схваћено као груба повреда гроба.¹²

Објект радње јесте гроб или друго место у којем се умрли сахрањују. Кривични законик не дефинише појам гроба ни другог места у којем се умрли сахрањују, нити је одређене овог појма садржано у Закону о сахрањивању и

¹⁰ Лазаревић, Љ., *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2011, стр. 1021.

¹¹ *Исто*.

¹² Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2012, стр. 928.

гробљима¹³ (у даљем тексту: ЗСГ). У појединим одлукама о сахрањивању и гробљима које су, у складу са ЗСГ, донеле неке општине и градови, уочава се коришћење различитих израза (негде гроб, а негде гробно место), али и различито одређење коришћењих појмова. На пример, у Одлуци о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању града Кикинде¹⁴ се користи израз "гробно место" под којим се подразумева "закупљена површина на којој се налази гроб са надгробним обележјем, обележје (крст, пирамида и сл.), надгробни споменик, костурница и касета за смештај урне са пепелом кремираних посмртних остатака" (чл. 7. ст. 2.). Поменута Одлука користи и израз "гроб" под којим се сматра "место које служи за сахрањивање посмртних остатака једног покојника и састоји се од ископане рупе у земљи, прописане дубине, дужине и ширине" (чл. 30. ст. 2.). Из ове Одлуке произлази да појмови "гроб" и "гробно место" нису синоними, већ је гробно место шири појам који обухвата како сам гроб, у смислу ископане рупе у земљи у коју се покопава умрло лице, тако и неке друге објекте (надгробна обележја, надгробни споменик итд.). Било би корисно *de lege ferenda* законом ближе одредити ове појмове ради избегавања различитих тумачења њиховог значења и њиховог различитог одређивања у подзаконским актима.

Ако се има у виду да поред покопавања покојника у гроб, као једног од начина сахрањивања, други начин сахрањивања представља остављање пепела на одређена места након спаљивања посмртних остатака умрлог (чл. 3. ст. 2. и чл. 11. ст. 2. Закона о сахрањивању и гробљима), под *другим местом где се умрли сахрањују* у смислу кривичног дела повреде гроба треба сматрати део гробља у коме се полажу и чувају урне са пепелом покојника. Прави се разлика између колумбаријума који представља зид са касетама, и розаријума који представља посебно уређену зелену површину са касетама које служе за смештај урне (чл. 33. ст. 3.).¹⁵

Други облик кривичног дела повреде гроба чини онај ко неовлашћено уништи, оштети или уклони или грубо повреди споменик или друго спомен-обележје умрлом лицу. Радња извршења је такође алтернативно одређена као уништење, оштећење, уклањање или груба повреда, и због природе објекта радње, који је овде другачије одређен, се делимично разликује од радње извршења првог облика. Као радња извршења је прописано и уклањање

¹³ Закон о сахрањивању и гробљима, Сл. гласник СРС, бр. 20 од 21. маја 1977, 24 од 6. јула 1985 - др. закон, 6 од 25. фебруара 1989 - др. закон, Сл. гласник РС, бр. 53 од 16. јула 1993 - др. закон, 67 од 30. августа 1993 - др. закон, 48 од 20. јула 1994 - др. закон, 101 од 21. новембра 2005 - др. закон, 120 од 21. децембра 2012 - УС, 84 од 24. септембра 2013 - УС.

¹⁴ Одлука о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању, Сл. лист града Кикинде, бр. 12/2016.

¹⁵ Одлука о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању, Сл. лист града Београда, бр. 27/2002, 30/2003, 11/2005, 18/2011, 17/2012, 44/2014, 11/2015 и 61/2015..

споменика или спомен-обележја које подразумева њихово померање или одношење на друго место.¹⁶

Објекат радње другог облика кривичног дела повреде гроба јесте споменик или друго спомен-обележје умрлом лицу. Ни КЗ, нити ЗСГ не одређују ближе ове појмове. И у овом случају би било корисно *de lege ferenda* дефинисати и ближе одредити појмове споменика и спомен-обележја, а ради избегавања различитих тумачења и уважавања начела законитости.

Да би постојало кривично дело повреде гроба неопходно је да је радња извршења предузета неовлашћено. Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице. Једини облик кривице са којим се кривично дело повреде гроба може извршити је умишљај.

Кривичним закоником је прописано да повреда гроба представља кривично дело супсидијарног карактера, па уколико су остварена обележја неког другог тежег кривичног дела, постојаће то кривично дело, а не повреда гроба (чл. 354. ст. 3. КЗ). Реч је о формалном супсидијаритету као облику привидног идеалног стицаја.

4. Кривично дело повреде гроба у судској пракси

4.1. Истраживање судске праксе

За потребе рада спроведена је и анализа судских одлука донетих за кривично дело повреде гроба од стране судова надлежних за регион града Крагујевца у временском периоду од 2010. године до јуна 2023. године. Циљ истраживања јесте уочавање и спорних питања нормативне природе, као и утврђивање одређених феноменолошких карактеристика извршења кривичног дела повреде гроба у региону града Крагујевца, процена адекватности постојећег нормативног решења у односу на појавне облике овог дела у пракси, као и упоређивање добијених резултата са резултатима других сличних истраживања спроведених у Републици Србији.

У временском оквиру од 2010. до 2023. године пред судовима надлежним за регион града Крагујевца вођено је само седам поступака за кривично дело повреде гроба, од тога шест пред Основним судом у Крагујевцу са укупно 12 окривљених лица (од којих се једно лице јавља као окривљени у два различита предмета), а један пред Вишим судом у Крагујевцу са укупно једним лицем према коме се водио поступак.

У поступку пред Основним судом у једном предмету је донета ослобађајућа пресуда, у четири предмета осуђујућа, а у једном решење о изрицању мере безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи због неурачунљивости учиниоца. Када је реч о донетим осуђујућим пресудама, у

¹⁶ Лазаревић, Љ., *нав. дело*, стр. 1022.

два предмета су окривљени оглашени кривима и за кривично дело крађе и за кривично дело повреде гроба, а изречена им је условна осуда. У трећем предмету су тројица окривљених оглашени кривима за кривично дело повреде гроба, а Суд је двојици окривљених изрекао условне осуде, а трећем окривљеном новчану казну. У четвртном предмету, ОЈТ је четворици окривљених на терет ставио и кривично дело повреде гроба и кривично дело тешке крађе, али их је Основни суд ослободио од оптужбе да су извршили кривично дело повреде гроба, нашавши да су кроз радње повреде гроба остварена обележја кривичног дела тешке крађе, те да постоји само то дело као теже. Суд их је огласио кривима за тешку крађу, осуђујући двојицу окривљених на казне затвора у трајању од по једне године и два месеца, а двојици окривљених је изрекао условне осуде. У Вишем суду у Крагујевцу поднет је један захтев за покретање припремног поступка према малолетнику због постојања основане сумње да је извршио продужено кривично дело повреде гроба и продужено кривично дело крађе. У овом предмету поступак је обустављен.

Међу изреченим кривичним санкцијама најчешћа је условна осуда.

4.2. Повреда гроба у судској пракси – феноменолошке карактеристике

Анализа предмета за кривично дело повреде гроба пред крагујевачким судовима показује да се ово кривично дело ретко појављује у пракси и да је врло често повезано вршењем кривичних дела против имовине. Као учиниоци овог кривичног дела у највећем броју случајева се јављају пунолетна лица (њих 11), углавном мушкарци ниског образовног профила и слабијег материјалног стања, често у (генералном) поврату. Доминирају лица мушког пола као учиниоци (10 пунолетних и један малолетник), док се у посматраном периоду само једно лице женског пола појављује као учинилац повреде гроба. У погледу старосне структуре углавном се као учиниоци јављају пунолетна лица (њих 11 (једно пунолетно лице се јавља као учинилац у два различита предмета)), док је забележен само један случај у коме се као учинилац јавља малолетник. Када је реч о пребивалишту пунолетних окривљених, њих девет има пребивалиште у граду, док двоје живе на селу. Када је у питању образовни ниво пунолетних учинилаца, средњу школу је завршио један окривљени, четворо окривљених је завршило основну школу, један окривљени је завршио специјалну школу за ометене у развоју, двоје окривљених су без основне школе, док за троје окривљених податак о завршеној школи није наведен у пресудама. Међу пунолетним учиниоцима кривичног дела повреде гроба четворо је писмених, троје неписмених, док за четворо тај податак није наведен у пресудама. У погледу малолетног учиниоца кривичног дела повреде гроба нема података о завршеној школи и писмености. У погледу статуса запослења пунолетних учинилаца, запослених нема, њих осам је незапослено, док о троје учинилаца

нема података о статусу запослења. Поједина од ових лица, укупно њих осам, ипак остварују одређена месечна примања од неких привремено-повремених радова, док се једно издржава од мајчине пензије. О малолетном учиниоцу нема података о запослењу. Када је реч о пребивалишту пунолетних окривљених, њих девет има пребивалиште у граду, док двоје живе на селу. Малолетни учинилац такође има пребивалиште на селу. Међу учиниоцима је значајан удео рецидивиста, седам пунолетних учинилаца нису претходно осуђивани, док је њих четворо раније осуђивано, у једном случају за кривично дело повреде гроба, у другом случају за кривична дела из других група.

Превасходни мотив учинилаца у анализираним случајевима јесте материјални интерес, у случају где би се могло говорити о анимозитету према појцинику као мотиву за разбијање надгробне плоче код учиниоца је утврђена неурачунљивост. Кривично дело повреде гроба се у анализираној судској пракси појављује као неовлашћено демонтажање три греде са споменика, изливање опсега преко гроба где су сахрањени преци оштећене, оштећење надгробне плоче приликом постављања опсега над другим гробом, скидање надгробне плоче са гроба и њено бацање, а затим прављење нових гробних парцела постављањем бетонских греда, скидање бакарног лима са крова гробнице металним пајсером, скидање шрафцигером и одузимање бакарних олука са гробнице, чупање и бацање пирамиде са гроба, разбијање чекићем порцеланске фотографије на надгробном споменику.

Мали број ових кривичних дела у пракси у периоду од 2010. до 2023. године одговара показатељима опште дистрибуције овог кривичног дела за територију Србије. Тако је 2016. године на територији Републике Србије за кривично дело повреде гроба осуђено 11 лица, 2017. године 15 осуђених (пријављених 74), 2018. године 8 осуђених (пријављених 65), 2019. године су осуђена 2 лица (пријављено 104), 2020. године 9 (пријављено 85), а 2021. године је осуђено 9 лица (пријављено 58).¹⁷ Није реално претпоставити велику тамну бројку код овог кривичног дела због тога што су гробља врло посећени јавни простори и зато што свако скрнављење гроба привлачи пажњу јавности, али треба имати у виду да велика разлика између броја пријављених кривичних дела и кривичних дела за која је донета правоснажна осуђујућа пресуда указује и на већи број непознатих учиниоца, али и на то да је ово кривично дело често у супсидијаритету, формалном или материјалном, са другим кривичним делима.

4.3. Компарација са другим истраживањима

Када је реч о месту извршења кривичног дела повреде гроба, добијене податке је интересантно упоредити са истраживањем спроведеним о

¹⁷ *Билтени Републичког завода за статистику*, <https://www.stat.gov.rs/oblasti/pravosudje/>, приступ септембар 2023.

кривичном делу повреде гроба у праксу судова на територији АП Војводине.¹⁸ Ради упоредивости ова два истраживања важно је истаћи да се оба односе на период почев од 2010. године, с тим што је истраживање у АП Војводини спроведено закључно са предметима окончаним до 01.07.2018. године, а у региону града Крагујевца закључно са 31.05.2023. године. И поред дужег временског периода који обухвата истраживање спроведено за потребе овог рада, знатно је мањи број предмета за кривично дело повреде гроба пред крагујевачким судовима - укупно седам, у односу на судове на територији АП Војводине - укупно 46 (40 предмета пред основним судовима, и шест предмета пред вишим судовима).

Број пунолетних окривљених пред судовима у АП Војводини је 47, док су поступци вођени према девет малолетника. Међу пунолетним окривљеним лицима, према њих 17 је изречена казна и то 11 казни затвора (у распону од једног месеца до једне године), четири казне рада у јавном интересу и две новчане казне. Условна осуда је изречена у односу на 15 учинилаца. У једном случају мера безбедности је изречена као самостална санкција и то мера обавезног психијатријског лечења на слободи. Може се приметити да и у пракси судова у АП Војводини и у пракси судова за регион града Крагујевца предњачи изрицање условне осуде, иако је и изрицање казни често у пракси војвођанских судова. Према малолетницима су, од стране судова у АП Војводини, за кривично дело повреде гроба изрицане васпитне мере, и то у три предмета васпитна мера појачаног надзора од стране органа старатељства, а у два предмета судски укор. Док су у предметима пред крагујевачким судовима у питању углавном претходно неосуђивана лица, пред војвођанским судовима 47,06% чине повратници, од чега се само два лица налазе у специјалном поврату и то вишеструком.

Ако се пореди полна структура, у оба истраживања доминирају мушкарци као учиниоци кривичног дела повреде гроба. Личне особине окривљених су такође сличне у оба спроведена истраживања, с обзиром на то да ни у једном истраживању нема факултетски образованих учинилаца, нити студената, док је заступљеност учинилаца са основном школом и без образовања слична. Док су пред крагујевачким судовима сви учиниоци повреде гроба били незапослени (иако су неки обављали поједине привремено-повремене послове), пред војвођанским судовима отприлике једна трећина учинилаца су запослени, око једна трећине је незапослених и око једне трећине лица која обављају поједине привремено-повремене послове.

¹⁸ Матковић, А., *Кривично дело повреде гроба у пракси судова на територији АП Војводине*, Crimen, бр. 1/2021.

5. Закључак

Кривично дело повреде гроба у домаћем законодавству спада у групу кривичних дела против јавног реда и мира, што је и разумљиво јер се извршењем овог кривичног дела нарушава својеврсна уобичајена друштвена дисциплина, спокојство и мир грађана. Ипак, кривично дело повреде гроба има доста комплекснији контекст, имајући у виду антрополошки дубоко укоренено поштовање према мртвима, као и поштовање традиционалних вредности и верских ставова грађана. У погледу заштите гроба, кривично-правна заштита представља *ultima ratio*, али је и као таква неопходна јер је поштовање мртвих и њихових гробова цивилизацијска тековина уткана у поредак јавног реда и мира.

Анализа законског описа кривичног дела повреде гроба указује на потребу његовог прецизнијег законског одређења *de lege ferenda*, пре свега у смислу дефинисања појмова гроба, споменика и спомен-обележја, а у циљу јасног разграничења два прописана облика кривичног дела. На тај начин би се избегли и различити ставови у пракси приликом одређивања правне квалификације дела.

Истраживање судских одлука донетих за кривично дело повреде гроба од стране судова надлежних за регион града Крагујевца у временском периоду од 2010. године до јуна 2023. године, за циљ је имало утврђивање одређених феноменолошких карактеристика извршења овог кривичног дела. Мали број извршења кривичног дела повреде гроба у пракси, укупно седам кривичних дела, је очекиван, имајући у виду и очекивану повезаност овог кривичног дела са имовинским кривичним делима, као и прописани формални супсидијаритет, па се у највећем броју случајева повреда гроба јавља као супсидијарно дело у односу на неко теже имовинско дело. Мали број извршења овог кривичног дела у пракси одговора и показатељима опште дистрибуције овог кривичног дела за територију Србије. Тамну бројку није оправдано претпоставити јер су гробља врло посећена места, а свако скрнављење гроба привлачи пажњу јавности.

Као учиниоци кривичног дела повреде гроба у пракси крагујевачких судова доминирају лица мушког пола, у највећем броју случајева то су пунолетна лица, углавном ниског образовног профила и слабијег материјалног стања, углавном незапослена, често у (генералном) поврату. Превасходни мотив учинилаца у анализираним случајевима јесте материјални интерес. Утврђене личне карактеристике учинилаца су сличне карактеристикама учинилаца у другим истраживањима спроведеним у Србији, с обзиром на то да ни у једном истраживању нема факултетски образованих учинилаца, нити студената.

Литература

- Аријес, Ф., *Есеји о историји смрти на западу*, Београд, 1989.
- Berger, A., *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, vol. 43., Philadelphia, 1991. repr.
- Игњатовић, Ђ., *Криминологија*, Београд, 2019.
- Лазаревић, Љ., *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2011.
- Матковић, А., *Кривично дело повреде гроба у пракси судова на територији АП Војводине*, *Crimen*, бр. 1/2021.
- Notari, T., *The State of Facts of Robbing of a Grave in Early Medieval German Laws*, *Acta Juridica Hungarica*, 53/3, 2012.
- Павловић, М., *Развитак права*, Крагујевац, 2018.
- Sigel, L. J., *Criminology*, Belmont, 2005.
- Станковић, Е., Владетић, С., *Римско право*, Крагујевац, 2020.
- Станојевић, О., *Римско право*, Београд, 1986.
- Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Тарановски, Т., *Историја српског права у Немањинској држави*, Београд, 1996.
- Чворовић, З., *Право и православље*, Београд, 2021.
- Чворовић, З., *Упоредни поглед на кривична дела против вере у Душановом Законику и Саборном Уложењу Цара Алексеја Михаиловича*, Византијско-словенска чтенија, ур. Д. Бајовић, 2018.
- Закони и други акти:
- Билтени Републичког завода за статистику*, <https://www.stat.gov.rs/oblasti/pravosudje/>.
- Закон о сахрањивању и гробљима*, Сл. гласник СРС, бр. 20 од 21. маја 1977, 24 од 6. јула 1985 - др. закон, 6 од 25. фебруара 1989 - др. закон, Сл. гласник РС, бр. 53 од 16. јула 1993 - др. закон, 67 од 30. августа 1993 - др. закон, 48 од 20. јула 1994 - др. закон, 101 од 21. новембра 2005 - др. закон, 120 од 21. децембра 2012 - УС, 84 од 24. септембра 2013 - УС.
- Одлука о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању*, Сл. лист града Кикинде, бр. 12/2016.
- Одлука о уређивању и одржавању гробља и сахрањивању*, Сл. лист града Београда, бр. 27/2002, 30/2003, 11/2005, 18/2011, 17/2012, 44/2014, 11/2015 и 61/2015.

*Višnja Randelović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac
Snezana Soković, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

CRIMINAL-LEGAL PROTECTION OF THE GRAVE

Summary: The criminal offense of damaging a grave is classified in the domestic criminal legislation as a group of criminal offenses against public order and peace, although it is clear that, in terms of respect for the anthropologically deep-

rooted respect for the dead and respect for the traditional values and religious views of citizens, this criminal offense has a lot more complex context and does not represent only an act of disrespect for public order and peace. Every violation of the grave entails a violation of religious, customary and moral norms, which is why (unlike the vast majority of other criminal acts) it also includes other very effective forms of informal behavior control. Considering the subsidiary character of criminal legal protection (ultima ratio), the question arises whether criminal-legal protection of the grave is also needed. The paper examines the justification of the criminal-legal protection of the grave and its positive-legal characteristics, analyzes the existing incrimination in terms of the de lege ferenda proposal, and in a separate part of the paper, the results of the judicial practice research regarding this criminal offense are presented, as well as a comparison with earlier research.

Key words: *criminal protection, incrimination, grave, burial place.*